

Ana Plosnić Škarić

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Nekoliko vijesti o Zaninu Salchietinu iz Venecije, protomajstoru trogirске katedrale iz sredine 14. stoljeća

Prethodno priopćenje – *Preliminary communication*

Predano 30. 8. 2013. – Prihvaćeno 25. 10. 2013.

UDK: 726.6(497.5 Trogir)“13”

Sažetak

Podatci iz novopronađenih dokumenata svjedoče da je mletački klesar Zanino bio u službi protomajstora trogirске katedrale od 1339., dakle pet godina prije nego je do sada bilo poznato, a sigurno sve do 1347., kada se obvezao sljedećih šest godina kao protomajstor raditi na katedrali i zvoniku. Stoga se u članku postavljaju pitanja o njegovu udjelu

u oblikovanju katedrale i zvonika, ali i drugim poslovima u Trogiru – premda čvršći dokazi kojima bi se ta pitanja pouzdano razriješila izostaju. Posebno se upućuje na nužnost korigiranja imena tog protomajstora – od Zanino Fulkov, uobičajenoga u povijesnoumjetničkoj literaturi – u Zanino Salchietin.

Ključne riječi: mletački klesar i graditelj, protomajstor katedrale, Zanino Salchietin, arhivska građa, 14. stoljeće, Trogir

U ovom se radu trima do sada poznatim dokumentima koji svjedoče o djelovanju protomajstora Zanina u Trogiru pridodaje još pet, koji donose nekolicinu novih vijesti o tom mletačkom klesaru [Prilozi 1.–8.].

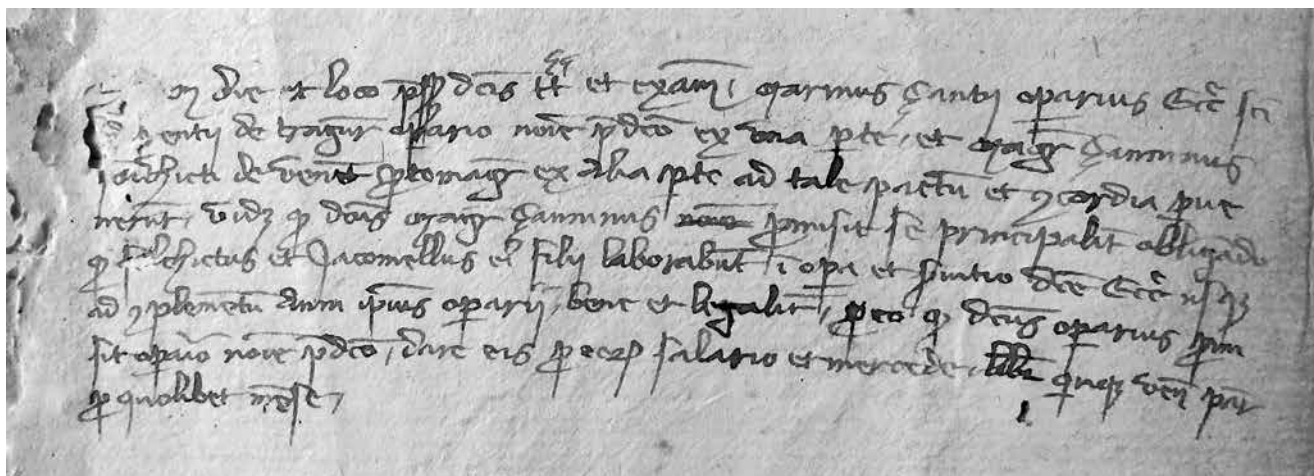
Od dokumenata u kojima se spominje protomajstor Zanino najranije je objavljen onaj iz 1344. godine, sačuvan u Arhivu trogirskog kaptola [7.]. Regestu su objavili Stjepan Pavlović-Lučić¹ i Filipo Riceputi,² cjelovit prijepis nalazi se u jedanaestom svesku Diplomatičkog zbornika,³ a dio je u radu o portalu katedrale, u prijepisu Petra Kolendića, objavio Ljubo Karaman 1938.⁴ Istom je prigodom Karaman, također u Kolendićevu prijepisu, objavio i notarski akt iz 1347. u kojem je zabilježeno i ime majstorova oca [8.].⁵ Zbog specifičnog načina pisanja slova »s« i slova »a« koje je bilježnik baš na tom mjestu ostavio »otvorenim«, ime majstorova oca transkribirano je kao »Fulchi«, pa se trogirski protomajstor u povijesnoumjetničkoj literaturi otada spominje kao Zanino Fulkov.⁶ Iščitavanjem sačuvanih listova istog bilježničkog sveščića i usporedbom s nekolicinom drugih dokumenata u kojima je ime majstorova oca zabilježeno kao Salchieta [1., 2., 3.], a tako se zvao i jedan od njegovih sinova [2.], upućujemo na nužnost korigiranja uobičajenog Zanino Fulkov u Zanino Salchietin.

Godine 1344., 24. lipnja, protomajstor Zanino je potvrdio, u svoje i u ime svojih sinova, da je od operarija katedrale

primio 33 i 1/3 dukata kao prvi dio plaće za iduću godinu u ukupnoj visini od 100 dukata [7.], dok se 1347. obvezao da će sljedećih šest godina za godišnju plaću od 70 dukata raditi na katedrali i zvoniku (*ad laborerium et servitium ipsius ecclesie et campanilis*) [8.].

Premda dokumenti govore o značajnim novčanim iznosima kojima je Zaninov rad bio plaćen i o većoj graditeljskoj djelatnosti koja se planirala 1347., kada je potpisan ugovor na šest godina, njegov udio u oblikovanju katedrale i zvonika nije razriješen.

Prizemlje zvonika, kao dio predvorja pred zapadnim pročeljem katedrale, sukladno recentnim studijama podignuto je u drugoj polovici 13. stoljeća,⁷ dok je drugi kat oblikovan sredinom 15. stoljeća.⁸ O gradnji prvoga kata, prije nego što je Karaman objavio ugovor sa Zaninom iz 1347., bio je poznat tek onaj o njegovu popravku, koji je objavio još Ivan Lucić 1674.⁹ a potom i Daniele Farlati 1769.¹⁰ Taj je ugovor 1421. s operarijem sklopio Matej Gojković, da bi zajedno s majstorom Stjepanom 1422. uklesao svoje ime na zapadnoj bifori južnog pročelja.¹¹ Stoga su i Rudolf Eitelberger¹² i Thomas Graham Jackson¹³ gradnju prvoga kata pripisivali upravo Gojkoviću. Hans Folnesics je smatrao da je prvi kat podignut krajem 14. stoljeća pod južnotalijanskim utjecajem, koji prepoznaje u zatvorenosti i masivnosti te ugaonim i središnjim

Ugovor operarija i protomajstora Zanina Salchietina za rad njegovih sinova, Salchietia i Jakomela, na katedrali [Prilog 2.]

Contract between the operarius and proto-master Zanino Salchiete concerning the latter's sons Salchietia and Jacomello, and their work at the cathedral [App. 2]

lezenama na pročeljima, razlučivši ih od kasnijih dijelova koji odaju venecijanski utjecaj – među kojima ponajviše ističe okuluse nad šiljastim lukovima kojima su zaključeni otvori bifora od kojih se po par nalazi samo na južnom i zapadnom pročelju – a koje je pripisao majstoru Mateju Gojkoviću.¹⁴ Karaman se složio s Folnesicsevom tezom o vremenu gradnje i južnotalijanskom utjecaju, pomnije određujući Gojkovićev udio: budući da se u ugovoru navode i dva stupića, ustvrdio je da su njegovi, odnosno rad njegove radionice, stupić i kapitel bifore na kojoj su uklesana imena majstora te onaj s kapitelom s kugličastim lišćem, koji izdvaja kao tipičan mletački.¹⁵ Smatrao je da je predvorje katedrale, zajedno sa zvonikom, podignuto krajem 14. stoljeća, a s obzirom na dokument iz 1347., u kojem se spominje Zanino, zaključio je da je »sredinom 14. stoljeća započeta neka radnja većeg obima na trogirskoj katedrali, a usto se počelo graditi ili je barem postojala namjera da se gradi zvonik«.¹⁶

Cvito Fisković je pronašao Zanina zabilježenog kao proto-majstora 11. travnja 1344. [6.],¹⁷ u dokumentu ranijem od gore navednih, što ukazuje da je bio uposlen i prije potvrde o isplati od 24. lipnja. Slaže se s Karamanom da je stupić zapadne bifore južnog pročelja prvoga kata zvonika kasniji od ostalih dijelova.¹⁸ Sukladno podacima iz dokumenta od 1347. drži da je Zanino radio na zvoniku te odbacuje mogućnost njegova udjela u gradnji predvorja.¹⁹ Sagledavajući djelovanje mletačkih klesara i graditelja u Trogiru sredinom 14. stoljeća – prvi kat zvonika na kojem prepoznaje mletački utjecaj, zatim sarkofag bl. Ivana Trogirskog iz 1348. i ulomke sarkofaga nepoznatog uglednika klesane po uzoru na blaženikov – izdvojio je karakteristične kapitele s kugličastim lišćem, a njih nalazi i na brojnim portalima i okvirima prozorskih otvora trogirskih kuća.²⁰ Pretpostavlja da je Zanino mogao biti uposlen na izradi arhitektonske plastike pojedinih stambenih zdanja, ali ne nalazi dovoljno dokaza po kojima bi mu se mogla zasigurno pripisati, budući da su motiv od mletačkih bili preuzeli i domaći klesari.²¹

Općenito se smatra da su sarkofag bl. Ivana i ulomke onog uzidanog u pročelje crkve Gospe od Karmena načinili isti majstori. Karaman je sarkofag blaženika držao importom iz Venecije, pripisujući ga širem krugu radionice de Santi,²² a to je prihvatio i Cvito Fisković.²³ Ivo Babić nalazi najviše sličnosti sa sarkofagom dužda Bartolomea Gradeniga u crkvi sv. Marka u Veneciji, smatrajući ih djelom istog klesara.²⁴ Sarkofag dužda Wolfgang Wolters je pripisao nepoznatom klesaru nešto slabijeg umjetničkog dometa koji zaostaje za ponajboljim suvremenima, poput Andriola de Santi.²⁵ Godine 1348. sarkofag bl. Ivana je bio postavljen u kapelu oblikovanu u istočnom dijelu sjevernog broda katedrale, na gradnji koje su od 1331. bila uposlena dva, imenom nepoznata, mletačka klesara.²⁶ Kapela je razgrađena krajem 17. stoljeća, nakon što je sarkofag premješten u novu renesansnu.²⁷ Upozorivši na sačuvane dijelove kapele, Igor Fisković je zaključio da su i njih i sarkofag izradili osrednji kipari radionice de Santi, ukazujući na mogućnost da je cijeli spomenik načinjen u Trogiru »po ugledu na izraz i način mletačke radionice, pa su otud potekla neka oblikovna i stilaska odudaranja od prosječnih dometa suradnika« te radionice.²⁸ Ističući podatak o dvama klesarima iz Venecije uposlenima na gradnji kapele 1331. i ugovor operarija sa Zaninom iz 1347., Joško Belamarić iznio je tezu da je cjelina kapele djelo mletačkih majstora skromnijeg umjetničkog dometa, koji nisu bili vezani uz radionicu de Santi.²⁹ Radoslav Bužančić je načinio grafičku rekonstrukciju tog spomenika, pridodavši još neke ulomke, i navodeći da je među klesarima kapele možda bio i Zanino.³⁰ Recentno istražujući uspostavu i razvoj kulta blaženog Ivana, Ana Marinković razlog upošljavanja majstora iz Venecije promatra kroz prizmu novouspostavljene mletačke uprave, koja se etablira i propagira upravo i odabirom klesara za gradnju kapele gradskog zaštitnika.³¹

Prvi od novootkrivenih dokumenata o Zaninu datiran je 13. travnja 1339. [1.].³² Riječ je o ugovoru privatnog sadržaja u kojem je naveden kao *magister Čaninus Salchiete protomagister*

ecclesie sancti Laurentii, čime se njegovo djelovanje u Trogiru na toj značajnoj funkciji pouzdano pomiče unatrag za 5 godina. Od 16. travnja te godine sačuvan je i početak nekog dokumenta [3.] te Zaninov ugovor s operarijem po kojem će dvojica njegovih sinova raditi godinu dana na katedrali za plaću od 5 libara malih mjesečno [2.]. Salchietta i Jakomel su radili na katedrali zajedno s ocem više godina jer se spominju (premda ne poimence) i u potvrdi o isplati iz 1344. [7.]. Godine 1347. Zanino je ugovorio godišnju plaću od 70 dukata, dakle 30 manje nego 1344. kada je primio novac i u ime svojih sinova, pa je vjerojatno te 1347. bio sklopljen zaseban ugovor s njegovim pomoćnicima – poput onog iz 1339.

Godine 1340. ili 1341.³³ obvezao se za 30 dukata načiniti krov i ožbukati crkvu Svih Svetih u trogirskom burgu [4.]. S obzirom na navedene radove može se zaključiti da je tada gradnja crkve bila zgotovljena.³⁴ Dokument iz 1342. privatne je naravi [5.] te, kao i onaj iz 1339. [1.], ponajviše govori o njegovim odnosima sa stanovnicima grada u kojem se udomačio.³⁵

Sukladno vijestima iz otprije poznatih i novootkrivenih dokumenata razvidno je da je Zanino Salchietin kao protomajstor katedrale bio uposlen prvenstveno zbog svog graditeljskog umijeća. Ključnim se nadaže problem određivanja njegova udjela u oblikovanju katedrale i zvonika, pri čemu je moguće prije svega ukazati na neka još uvijek otvorena pitanja više nego li ponuditi čvrste odgovore. Recentno je R. Bužančić objavio natpis s rozete koja je u 15. stoljeću s pročelja premještena na začelje katedrale.³⁶ Natpis u heksametrima ističe ime operarija Petra Cege, pa R. Bužančić smatra da je, od nekoliko osoba tog imena, uklesano ono Petra Dujmovog koji se spominje početkom 14. stoljeća.³⁷ Premda nije moguće uspostaviti potpunu kronologiju trogirskih operarija, pouzdano je iz tog roda operarij bio samo Petar/Petraka Cega upravo od kraja 1350.,³⁸ dakle u vrijeme trajanja zadnjeg Zaninova ugovora. Kada je riječ o prvom katu zvonika, njegovoj zatvorenosti i masivnosti te lezenama kojima su raščlanjena pročelja – a u čemu je H. Folnesics vidio južnotalijanski utjecaj – upućujemo i na donje etaže venecijanskih *campanila* koje također imaju navedene osobitosti.³⁹ Nadalje, Matej Gojković je sukladno ugovoru bio dužan oštećene dijelove isklesati identično ranijima – stoga i višekratno isticani motiv kugličastog lišća, kao tipičnog mletačkog, potječe iz vremena gradnje tog kata, što vraća na pitanje udjela protomagistra Zanina u njegovu oblikovanju. Izvedba lisnatih motiva na kapitelima bifora kvalitetom, ali i raznolikošću, nadilazi onu kasnije podignutog te svakako zaslužuje temeljitiju studiju. Pitanje je, dakako, i dinamike gradnje prvoga kata zvonika, budući da su ljudske glave na konzolama slijepih lukova u njegovu zaključku vjerojatno

kasnije,⁴⁰ a svojim formalno-stilskim osobinama ne korrespondiraju sa sačuvanom figuralnom plastikom kapele trogirskog blaženika. Zanino je bio uposlen i na drugim zdanjima u gradu, o čemu svjedoči ugovor za radove na crkvi Svih Svetih. Moguće je da je radio i za privatne naručitelje: na arhitektonskoj plastici većeg broja kuća 14. stoljeća nalaze se kapiteli s kugličastim lišćem.⁴¹ Razlike u načinu na koji su klesani velike su, a nijedan se ne može čvršće povezati s nekim od navedenih sa zvonika i sarkofagā – a to je već ustanovio C. Fisković utvrđujući da su motiv bili preuzeli i lokalni klesari. Kada je riječ o arhitektonskoj plastici stambene arhitekture sredine 14. stoljeća, treba spomenuti i portal u čijoj luneti štit s grbom roda Cega (lav u propnju) podržavaju dva klečeća anđela,⁴² što je tipičan mletački motiv.

Na navedeni niz otvorenih pitanja vijesti iz novootkrivenih dokumenata ne nude odgovore. Njihov doprinos ponajprije se odnosi na period tijekom kojeg je Zanino Salchietin imao titulu i funkciju protomagistra trogirске katedrale – pouzdano od travnja 1339. do svibnja 1347. – dakle osam godina – pri čemu se u zadnjoj obvezao na još šest. Ti su dokumenti pokazali da je djelovao u Trogiru punih pet godina prije nego je do sada bilo poznato. Stoga i intrigira mogućnost da je stigao i prije 1339., možda kao jedan od dvojice mletačkih klesara koji su se 1331. obvezali graditi kapelu bl. Ivana. Ostaje međutim osnovni problem – izostanak čvršćih argumenata za određivanje njegovih djela. Ne raspoložemo nikakvim podacima o krugu u kojem se školovao ni njegovim ranijim radovima u Mlecima, a oni bi bili nuždan komparativni materijal. Naime, bez obzira na opću ocjenu umjetničkih dosega mletačkih klesara koji su bili uposleni u Trogiru u 14. stoljeću, iznesenu u povijesno-umjetničkoj literaturi, i ustanovljenu nadmoć suvremenih im lokalnih, na čelu s majstorom Mavrom (za kojega se pretpostavlja da je bio Trogiranin),⁴³ ne može se zanemariti činjenica da su vještine koje su ti mletački klesari mogli ponuditi – u to vrijeme u Trogiru bile tražene. Ti su jamačno bili odabirani temeljem već načinjenih radova, kojima su mogli posvjedočiti da su u stanju izvesti i one za koje ih se upošljava.⁴⁴ Stoga se nameće zaključak o izboru nužno već dokazanih majstora (što ne znači ujedno i ponajboljih u svojoj generaciji u smislu umjetničkog dometa) – a takav je nesumnjivo bio i Zanino Salchietin – bez obzira je li došao u Trogir 1331. ili nešto kasnije.

Službu protomajstora katedrale obnašao je dugi niz godina, pouzdano od 1339., a s njim su radila i dva sina, Jakomel i Salchietta – a tako se zvao i protomajstorov otac – te još jednom upućujemo na nužnost korigiranja Zanino »Fulchov« u – Zanino Salchietin.

Prilozi

1.

1339., 13. IV. – Protomajstor Zanino Salchietin potvrđuje da je od Ivana Lucijevog primio sedam dukata, ali budući da je dokument oštećen nije poznato za što je primio rečene dukate. Također ih se obvezao vratiti u lipnju.

Die predicta et loco presentibus Iohanne Desse et dompno Matheo et Marino Çantii examinatore. Magister Çanninus Salch... [proto]magister ecclesie sancti Laurentii fuit confessus et contentus ... Iohanis Lutii ducatos septem de auro pro pretio unius ... et recepit ab ipso quos ducatos septem de auro d... .. mus promisit per se suosque heredes eidem Lucxe per se suosque ei dare et solvere omni exceptione iure vel facti remota in d... .. boni et iusti ponderis hinc per totum mensem iunii proxime (...).

(DAZd, AT, LXVI/3, f. 19r)

2.

1339., 16. IV. – Operarij Marin Zancijev i protomajstor Zanino Salchietin iz Venecije ugovaraju da će Zaninovi sinovi Salchiet i Jakomel raditi na katedrali sljedeću godinu dana za plaću od pet libara malih mjesečno.

Eodem die et loco presentibus dictis testibus et examinatore [Gregorio Salinguerre et Nicola Marini Andree testibus rogatis et Nicolai Casocti examinatore]. Marinus Çantii operarius ecclesie sancti [Lau]rentii de Tragurio operario nomine predicto ex una parte et magister Çanninus [Sal] chiete de Venetiis protomagister ex alia parte ad tale pactum et concordiam pervenerunt videlicet quod dictus magister Çanninus promisit se principaliter obligando quod Salchietus et Iacomellus eius filii laborabunt in opera et servitio dicte ecclesie usque ad complementum anum ipsius operarii bene et legaliter pro eo quod dictus operarius promisit operario nomine predicto dare eis pro eorum salario et mercede libras quinque venetorum parvorum pro quolibet mense.

(DAZd, AT, LXVI/3, f. 21v)

3.

1339., 16. IV. – Nedovršeni dokument.

Eodem die et loco presentibus Gregorio Salingverre et Marino Çantii testibus rogatis et Nicola Casocti examinatore. Magister Çaninus Salchiete protomagister ecclesie sancti Laurentii.

(DAZd, AT, LXVI/3, f. 21v)

4.

1340. ili 1341., 2. III. – Majstor Zanino obvezuje se Nikoli Azzeliniju napraviti od ploča i vapna krov crkve Svih Svetih u burgu te crkvu okrečiti izvana i iznutra.

Die secundo mensis marcii. Actum in platea comunis presentibus Petro Marini et Givoy Duymi testibus rogatis et Duymo Michoy examinatore. Magister Çaninus taliapietra promissit Nicole Accelini tamquam procuratori et comissario testamenti Tompsse Proimis? (...) facere et conplere copertam ecclesie omnium sanctorum de burgo Tragurii de planchis et

calcina et incarpetare dictam ecclesiam totam de intus et foris de calcina et inblanchare ipsam ecclesiam de intus et foris ita et taliter quod coperta sit purga et firma et bene incarpata et inblanchçata ad laudem et onorem boni magistri hinc per totum mensem iunii proxime venturum in habitis dicti Çanoti expensis pro precio ducatorum XXX de auro bono et iusto pondere quos ducatos XXX de auro dictus Çaninus fuit contentus et confessus habuisse et recepisse a dicto Nicola (...).

(DAZd, AT, LXVI/6, f. 5v)

5.

1342., 16. I. – Majstor Zanino potvrđuje da je od Nikolice Petra Komlice primio 26 libara i 11 solada malih koje se obvezuje vratiti do blagdana sv. Petra.

Die XVII mensis ianuaris. Actum in platea comunis (...). Magister Çanninus talia pietra de Venetiis habitator Tragurii fuit contentus et confessus habuisse et recepisse a Nicoluçe Petri Conilice (...) librarum XXVI et solidorum XI parvorum venetiarum quas libras XXVI et solidos XI parvorum dictus magister Çaninus promisit dare et solvere ipsi Nicoluçe hinc ad festum sancti Petri proxime venturum sub pena quarti (...).

(DAZd, AT, LXVI/6, f. 33v)

6.

1344., 11. IV. – Zabilježen protomajstor Zanino.

(...) magister Çaninus protomagister (...).

(CVITO FISKović, Skulpture mletačkog kipara Nikole Dente u Trogiru i Splitu, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 14 (1962.), 64, bilješka 4.).

7.

1344., 24. VI. – Protomajstor Zanino potvrđuje da je od operarija primio 33 i 1/3 dukata kao dio plaće za iduću godinu u ukupnoj visini od 100 dukata.

(...) Magister Çanninus protomagister fuit contentus et confessus habuisse et recepisse a Dessa Iohannis Lucii tanquam operario ecclesie sancti Laurentii ducatos triginta tres de auro et tertiam partem ducati pro paga sui salarii anni presentis, quod est ducatorum centum de auro; qui annus incipere debet die Lune proxime venturo. Pro qua solutione dictus magister Çanninus pro se et nomine suorum filiorum fecit eidem Desse finem (...).

(Arhiv trogirskog kaptola, LXII. Regestu objavili STJEPAN PAVLOVIĆ-LUČIĆ, Archivio capitolare di Traù, u: *La Voce dalmatica*, 2, god. 3. (1982.), 14; FILIPPO RICEPUTI, Memorie di cose Dalmatiche nella storia della vita di sam Giovanni Orsini vescovo di Traù, Zara, 1864., 187; prijepis objavljen u: *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Volumen XI.*, (ur.) T. Smičiklas, JAZU: Zagreb, 1913., 139–140, br. 102; dio dokumenta u prijepisu Petra Kolendića objavio LJUBO KARAMAN, Portal majstora Radovana u Trogiru, u: *Rad JAZU*, knjiga 262 (1938.), 72)

8.

1347., 14. V. – Protomajstor Zanino pokojnog Salchia iz Venecije, stanovnik Trogira, obvezuje se operariju da će idućih šest godina raditi na katedrali i zvoniku.

(...) *Magister Zaninus proto quondam Salchi de Venetiis nunc habitator Tragurii pacto se astrinxit promisit et convenit Nicole Marini civi Tragurii operario ecclesie sancti Laurentii pro se et suis in dicta operaria successoribus stipulanti et recipienti nec non et nomine et vice ipsius ecclesie servire et laborare ad laborerium et servitium ipsius ecclesie et campanilis usque ad sex annos proxime venturos et completos bene, legaliter et fideliter nec a dicto laborerio in dictum tempus sex annorum aliquo modo recedere incipiendo annum die crastina et si aliquibus diebus ipse vacaret a dicto laborerio, quod omnes dies rupti et quibus non laborasset, debeant ei detrahi de prima paga cuiuslibet*

anni fienda et hec ideo quia dictus Nicola operarius per se et suos successores in dicta operaria dare,olvere et numerare promisit dicto magistro Zanino pro suo salario et mercede annuatim ducatos septuaginta boni auri et iusti ponderis in terminis infrascriptis (...). (...) ipse magister Zaninus non possit aliqua die recedere a laborerio dicte ecclesie aliquo modo, causa vel ingenio et quod ipse operarius et alii eius successores non possint etiam eum transmittre ad laborerium alicui excepto quod si expediret comuni et dominio, quod tunc ipse possit.

(DAZd, AT, LXVI/9, f. 11v; cjelovit prijepis načinio Petar Kolendić, objavio LJUBO KARAMAN, n. dj.)

Bilješke

1
STJEPAN PAVLOVIĆ-LUČIĆ, Archivio capitolare di Traù, u: *La Voce dalmatica*, 2, god. 3. (1982.), 14.

2
FILIPPO RICEPUTI, Memorie di cose Dalmatiche nella storia della vita di san Giovanni Orsini vescovo di Traù, Zara, 1864., 187.

3
Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Volumen XI., (ur.) Tadija Smičiklas, JAZU, Zagreb, 1913., 139–140, br. 102.

4
LJUBO KARAMAN, Portal majstora Radovana u Trogiru, u: *Rad JAZU*, knjiga 262 (1938.), 72.

5
LJUBO KARAMAN (bilj. 4.).

6
LJUBO KARAMAN (bilj. 4.); CVITO FISKOVIĆ, Drvena gotička skulptura u Trogiru, u: *Rad JAZU*, knjiga 275 (1942.), 107; ISTI, Skulpture mletačkog kipara Nikole Dente u Trogiru i Splitu, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 14 (1962.), 64, bilj. 4.; ISTI, Dodiri mletačkih i dalmatinskih kipara i graditelja do XV. stoljeća, u: *Rad JAZU*, knjiga 360 (1971.), 9; ISTI, Umjetničke veze između Italije i Dalmacije u Danteovo doba, u: *Eseji*, Split, 1982., 91 (preisak iz: Dante i mi, JAZU, Zagreb, 1965.); IGOR FISKOVIĆ, Gotička kultura Trogira, u: *Mogućnosti*, 10–11 (1980.), 1052; NEVENKA BEZIĆ BOŽANIĆ, Majstori od IX. do XIX. stoljeća u Dalmaciji, Split, 1999., 45 (s. v. Fulchi Zanino), 112 (s. v. Zanino Fulkov); JOŠKO BELAMARIĆ Maestro veneziano anonimo: 4. fronte di sarcofago 1348 ca. / Unknown Venetian master: 4. Sarcophagus front, ca 1348, u: *Tesori della Croazia restaurati da Venetian Heritage inc.*, Edizioni Multigraf, Venezia, 2001., 36–37; RADOSLAV BUŽANČIĆ, *Secundum sacrarium divi Joannis*. Stara kapela sv. Ivana trogirskog u katedrali sv. Lovrinca, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 40 (2003.–2004.), 103.

7
IVO BABIĆ, Trogirski katedrala, Zagreb, 1989., 12; JOŠKO BELAMARIĆ, Portal Majstora Radovana – Njegova ikonografija i stil u okviru razvoja skulpture u Splitu i Trogiru 13. stoljeća, u: *Per Raduanum 1240.–1990.: Majstor Radovan i njegovo doba*, zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Trogiru 26.–30. rujna 1990., (ur.) Ivo Babić, Muzej grada Trogira, Trogir, 1994., 147, 153; ISTI, Gotička kultura u Dalmaciji – Razvoj slikarstva između XII. i XV. stoljeća, u: *Stoljeće gotike na Jadranu – Slikarstvo u ozračju Paola Veneziana*, katalog izložbe, (ur.) Biserka Rauter Plančić, Galerija Klovićevi

dvori, Zagreb, 2004., 16–17; MARINA ŠIMUNIĆ BURŠIĆ, Specifičnosti križno-rebrastih svodova trogirski katedrale, u: *Prostor*, 2 [44] 20 (2012.), 236–249 te tamo navedena ranija literatura. Recentno je R. Bužančić iznio tezu o prvotnom, kasnije srušenom zvoniku, koji je bio podignut u osi glavnog pročelja. – RADOSLAV BUŽANČIĆ, Majstor Radovan, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb, 2011., 60–61, o čemu očekujemo podrobniju studiju.

8
Premda nema sačuvanih arhivskih vijesti o podizanju drugoga kata zvonika, vrijeme njegove gradnje nije sporno, ali mišljenja o majstorima koji su ga oblikovali se razilaze. Obimnu bibliografiju vidi: ANA PLOŠNIĆ ŠKARIĆ, Prilog poznavanju građevinske povijesti trogirski katedrale u 15. stoljeću, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 35 (2011.), 42, 45–46, bilješka 16.

9
GIOVANNI LUCIO, Memorie storiche di Tragurio ora detto Traù, Venetia, 1674., 448–449; IVAN LUCIĆ, Povijesna svjedočanstva o Trogiru, prijevod Jakov Stipišić, Split, 1979., 957–959.

10
DANIELE FARLATI, *Illyricum sacrum*, IV., Venetiis, 1769., 398.

11
Natpis je prvi, ali pogrešno, objavio VICENZO DE CELIO-CEGA, La chiesa di Traù, Spalato, 1855., 26. Dio natpisa, bez imena majstora Stjepana, donosi IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*, Zagreb, 1858.–1860., 105. Natpis u potpunosti donose: RUDOLF EITELBERGER V. EDELBERG, Die mittelalterlichen Kunstdenkmale Dalmatiens in Arbe, Zara, Traù, Spalato und Ragusa, beschrieben von Rudolf Eitelberger v. Edelberg, aufgenommen und dargestellt vom Architekten W. Zimmermann, u: *Jahrbuch der Kaiserlich Königlichen Central-commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale*, V. Band (1861.), 220 i THOMAS GRAHAM JACKSON, *Dalmatia, the Quarnero and Istria*, vol. II, Oxford, 1887., 138–139.

12
R. Eitelberger ne navodi ugovor već zaključuje po natpisu. RUDOLF EITELBERGER V. EDELBERG (bilj. 11.).

13
T. G. Jackson sukladno gotičkim stilskim karakteristikama prvoga kata te činjenici da je Matej Gojković popravljao prvi kat na kojem je i uklesao svoje ime smatra da je taj kat podignut tek nešto prije nego što je bio oštećen i popravljao te da ga je u potpunosti oblikovao isti majstor kojem je bio povjeren i popravak, jer inače ne bi bilo opravdanja da svoje ime uklesu na bifori. THOMAS GRAHAM JACKSON (bilj. 11.), 138–139.

14

HANS FOLNESICS, Studien zur Entwicklungsgeschichte der Architektur und Plastik des XV. Jahrhunderts in Dalmatien, u: *Jahrbuch des Kunsthistorisches Institutes der K. K. Zentralkommission für Denkmalpflege*, VIII (1914.), 29–32.

15

LJUBO KARAMAN, *Umjetnost u Dalmaciji, XV. i XVI. vijek*, Zagreb, 1933., 19, 34–35. Navodi i slične kapitule na sarkofagu bl. Ivana Trogirskog te u dvorištu Male palače Cippico, u dvorištu samostana sv. Nikole, na nekoj kući u Trogiru, te u Šibeniku, Tkonu i Splitu. Ibidem, 36. Folnesicsevo mišljenje ponavlja i Wart Arslan ne spominjući majstora Zanina. WART ARSLAN, L'architettura gotica civile in dalmazia dal 1420 al 1520 circa, u: *Rivista dell' istituto nazionale d'archeologia e storia dell'arte*, NS XXIII-XXIV (1976.–1977.), Roma, 1977., 306–307. Ugovor s Gojkovićem analizira i RADO-SLAV BUŽANČIĆ, Dovršetak trogirске katedrale u 17. stoljeću, u: *Umjetnički dodiri dviju jadranskih obala u 17. i 18. stoljeću*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 21. i 22. studenog 2003. godine u Splitu, (ur.) Vladimir Marković i Ivana Prijatelj-Pavičić, 2007., 78–82.

16

LJUBO KARAMAN (bilj. 4.), 72.

17

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 6., 1962.). Taj dokument nismo našli u bilježničkim knjigama.

18

CVITO FISKOVIĆ, Mletački reljefi XIV. stoljeća u Dubrovniku, u: *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku*, X–XI (1962.–1963.), 12, bilješka 19.

19

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 6., 1942.), 107; ISTI (bilj. 6., 1971.), 9.

20

CVITO FISKOVIĆ, Opis trogirске katedrale iz XVIII. stoljeća, Split, 1940., 61, bilješka 72.; ISTI (bilj. 6., 1942.), 107, 131, bilj. 46.; ISTI (bilj. 6., 1962.), 63–66; ISTI (bilj. 6., 1971.) 8, 11–12, bilj. 22–28; ISTI, Prvi poznati dubrovački graditelji, JAZU, Dubrovnik, 1955., 134, bilj. 707.

21

Ibidem.

22

LJUBO KARAMAN (bilj. 15.), 13; ISTI (bilj. 4.), 48–49. O Andriolu de Santi vidi: WOLFGANG WOLTERS, *La scultura veneziana gotica 1300 – 1460*, Venezia, 1976., 166 i tamo navedenu literaturu.

23

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 20., 1940.), 61, bilj. 72.; ISTI (bilj. 6., 1942.), 107; ISTI (bilj. 6., 1971.), 8, 11–12, bilj. 23.

24

IVO BABIĆ, Utjecaji duždeve bazilike Sv. Marka na umjetnost u Dalmaciji, u: *Mogućnosti*, 4–6 (1998.), 283.

25

Za njega kaže da je »uno scultore 'minore'«. WOLFGANG WOLTERS (bilj. 22.), 165, cat. 35.

26

CVITO FISKOVIĆ (bilj. 20., 1940.), 35, 59, bilj. 51., gdje citira i kasnije objavljen rukopis Pavla Andreisa. DANKO ZELIĆ, *Chiese in Traù* – rukopis Pavla Andreisa u Muzeju grada Trogira, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 33 (2009.), 100 te PAVAO ANDREIS, Povijest grada Trogira I, preveo i uredio Vladimir

Rismondo, Split, 1977., 330–331. O izgledu kapele i GIOVANNI LUCIO (bilj. 9.), 487; IVAN LUČIĆ (bilj. 9.), 1032 te CVITO FISKOVIĆ (bilj. 6., 1971.), 11–12, bilj. 23.

27

PAVAO ANDREIS, Prijenos sv. Ivana trogirskoga biskupa, preveo Vladimir Rismondo, u: PAVAO ANDREIS, Povijest grada Trogira II; Split, 1978., 315–372; GIOVANNI LUCIO (bilj. 9.), 1033–1037.

28

IGOR FISKOVIĆ, Uz knjigu W. Woltersa »La scultura veneziana gotica 1300–1460«, u: *Peristil*, 20 (1977.), 146–149, posebno bilj. 5.; ISTI (bilj. 6.), 1055; ISTI, Nadgrobna plastika humanističkog doba na našem primorju, u: *Dometi*, 1–2–3 (1984.), 76–82; ISTI, Gotičko kiparstvo, u: *Tisuću godina hrvatskog kiparstva*, (ur.) Igor Fisković, Muzejsko galerijski centar, Zagreb, 1997., 106–107.

29

JOŠKO BELAMARIĆ (bilj. 6.), vidi i ISTI, Maestro veneziano: 3. Porta del tabernacolo con Crocifissione, ante 1348 / Venetian master: 3. Tabernacle door with the Crucifixion, before 1348, u: n. dj. 35.

30

RADO-SLAV BUŽANČIĆ (bilj. 6.), 77–112, posebno 103, 105.

31

ANA MARINKOVIĆ, The Birth and the Agents of an Episcopal Civic Cult: St John of Trogir (12th – 15th c.), Doctoral Dissertation, Medieval Studies Department, Central European University, Budapest, 2013., 82–92, 101–102, 130.

32

Ti se dokumenti čuvaju u Državnom arhivu u Zadru, fondu »Arhiv Trogira« (dalje: DAZd, AT), a spomenuli smo ih već u ANA PLOŠNIĆ ŠKARIĆ, Gotička stambena arhitektura grada Trogira, doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2010., 242, bilj. 1078. i 1079.

33

Prvih sedam listova tog sveščića pisano je drugim rukopisom te njihovo datiranje u 1341. godinu nije sigurno. Međutim, budući da je Dujam Mihovilov Cega bio egzaminator 1340. i 1341., o čemu vidi: MLADEN ANDREIS, Trogirski patricijat u srednjem vijeku, u: *Rasprave iz hrvatske kulturne prošlosti*, 2 (2002.), 49, 55, ugovor je zasigurno sklopljen u jednoj od navedenih godina.

34

Crkva Svih Svetih bila je obnovljena i proširena 1588., pri čemu su u njezina pročelja ugrađeni i raniji dijelovi: prozorska ruža, dva jednostavna gotička prozorska okvira, jedan s trilobno zaključenim otvorom a drugi sa šiljastim lukom, glava s ljudskim i životinjskim karakteristikama i reljef istokračnog križa. CVITO FISKOVIĆ, Dva pravilnika trogirskih bratovština na hrvatskom jeziku, u: *Čakavska rič*, 1 (1971.), 103–106 i tamo navedena literatura i izvori. S obzirom na formalno-stilska obilježja navedenih dijelova moguće se upitati i je li Zanino, kao voditelj radionice u kojoj su radila i dva njegova sina, bio uposlen i u ranijim fazama gradnje crkve.

35

Čini se da se 1339. zadužio kod Ivana Lucijevog, patricija iz roda Lucio, o kojem vidi: MLADEN ANDREIS (bilj. 33.), 84. Zadužio se 1342. kod Nikolice Petra Komlice, a o njemu i obitelji vidi: ANA PLOŠNIĆ ŠKARIĆ, Prilog poznavanju građe o slikarima prve polovice 14. stoljeća u Dalmaciji: trogirski slikar Marko Komlica, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 36 (2012.), 35–42.

36

RADO-SLAV BUŽANČIĆ (bilj. 7.), 60–61.

37

Ibidem.

38

1350. 19. decembr. Petracha Stefani operarius unus ex 4. FRANJO RAČKI, Notae Joannis Lucii, u: *Starine JAZU*, knjiga XIII. (1881.), 233. Riječ je o uglednoj osobi koja je višeputno vršila dužnost suca, egzaminatora i advokata te ujedno jedinoj iz roda Cega koja je pouzdano imala i funkciju operarija. MLADEN ANDREIS (bilj. 33.), 53. Od početka 14. stoljeća pa do konca pedesetih godina spominju se još četiri osobe imena Petar iz roda Cega: rečeni Petar Dujmov (zabilježen 1271.–1308.), Petar Josipov (zabilježen 1348.–1387.), Petar Mihojev (zabilježen 1335.–1358.) i Petar Dujmov (zabilježen 1358.–1386.), ali podatci iz sačuvane građe ni jednog ne bilježe kao operarija. N. dj. 48–61.

39

WLADIMIRO DORIGO, Venezia romanica. La formazione della città medioevale fino all'età gotica, Volume I, Venezia, 2003., 259–264.

40

Recentno ih je I. Babić pripisao majstoru Petru Pozdančiču. IVO BABIĆ, Prilozi za Petra Pozdančiča i njegovu radionicu u Trogiru, u: *Zbornik radova u čast Igoru Fiskoviću* (u tisku).

41

O arhitektonskoj plastici s kapitelima s kugličastim lišćem pripremamo zasebnu studiju, a osnovne podatke vidi: ANA PLOŠNIĆ ŠKARIĆ (bilj. 32.), passim, posebno 226–230.

42

ČIRIL METOD IVEKOVIĆ, Dalmatiens Architektur und Plastik, sv. II., Wien, 1910., 57. Portal C. Fisković, datira u 14. stoljeće pripisujući ga nepoznatom trogirskom majstoru. CVITO FISKOVIĆ, Radovi Nikole Firentinca u Zadru, u: *Peristil*, 4, (1961.), 65; ISTI, Neobjavljeni reljef Ivana Duknovića u Trogiru, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 14, (1962.), 101.

43

CVITO FISKOVIĆ, Trogirski majstor Mavar, u: *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku*, XII (1970.), 59–80; ISTI (bilj. 6., 1971.), 7, 10; IGOR FISKOVIĆ (bilj. 28., 1977.), 145–162; ISTI (bilj. 28., 1997.), 106–107, 113–114; O majstoru Mavru: SAMO ŠTEFANAC, Maestro Mauro: 1. Annunciazione / Maestro Mauro: 1. Annunciazione, u: *Tesori della Croazia restaurati da Venetian Heritage inc.* (bilj. 5.), 30–31 i tamo navedena ostala literatura.

44

Upravo parafraze izgubljenog dokumenta iz 1331. svjedoče da je taj ugovor sklopljen u Veneciji. U vizitaciji biskupa Manole piše *conventio Venetiis firmata fuit cum fabris lapidaceis conferendi se Tragurium construendi causa per annum integrum Ecclesiam Divi Joannis* (CVITO FISKOVIĆ /bilj. 20., 1940./, 35), a u rukopisu o trogirskim crkvama Pavla Andreisa *1331 si stipullò acordo con due murari in Venezia* (DANKO ZELIĆ /bilj. 26./, 100). Andreis također piše da isti dolaze *per far li volti di pietra* (ibidem), što je svakako onodobno bilo umijeće kojim nije vladao svaki klesar.

Summary

Ana Plosnić Škarić

New Insights Concerning Zanino Salchiete from Venice, the Proto-master of Trogir Cathedral in the mid-14th Century

The recently discovered documents [1–5] are used to prove that the Venetian stonemason Zanino worked as the proto-master of Trogir cathedral from 1339, which is five years earlier than it had been believed, and positively continued working there until 1347, having consented that he would work on the cathedral and its belfry as the proto-master for a period of six years [8]. Therefore, this article explores his role in building the cathedral and the belfry, including Zanino's other commissions in Trogir – even though additional evidence would be needed to make some conclusions with certainty.

One of Zanino's possible contributions to the cathedral is a rosette that was moved in the 15th century from the pediment to the rear façade, with an inscription in hexameters mentioning the *operarius* Petar Cega. Considering all persons named Petar and originating from the patrician kin of Cega, this function in the cathedral could have been held only by Petar/Petraka Cega from the end of 1350 onwards, that is, during Zanino's last contract, which also obliged the

proto-master to work on the cathedral's belfry. One of the capitals in the double-arched windows on the first floor of the belfry contains leaves with rounded points recognized in the earlier art-historical literature as a typically Venetian motif. Even though that level of the belfry was damaged in 1420, the contract concerning its repair mentions that master Matej Gojković agreed to produce the missing segments identical to those before, which is why it is generally believed that the same motif had been present there since the very construction of the belfry, pointing to the question of Zanino's role in the process. The same motif is found on the sarcophagus of Blessed Ivan of Trogir, the city's patron, made in 1348 and placed in his chapel in the furthestmost segment of the cathedral's northern nave. Two anonymous Venetian masters were employed on building that chapel from 1331, which allows for the assumption that Zanino may have been one of the masters summoned for its construction.

In 1340 or 1341, Zanino signed a contract for building the roof and plastering the church of All Saints. It is possible that

he also worked for private commissioners: the abovementioned motif of ball-shaped foliage is found in the architectural sculpture of several residential houses in Trogir. However, there are considerable differences in the way in which these motifs are carved and none of them can be associated with certainty with that on the sarcophagus and the capital of the belfry's two-arched window. There is also a lunette in the portal of a house, dated to the mid-14th century, in which two kneeling angels sustain a shield with the family's coat of arms, which is also a typically Venetian motif.

The recently discovered documents do not allow us to answer these questions with certainty. However, they reliably prove that Zanino was active in Trogir from an earlier date than

it has hitherto been presumed, and that he was commissioned primarily for his construction skills. Thus, it can be presumed that he had established himself as a master while still in Venice, and that he was hired in Trogir because his work was known there, proving that his skills were sufficient for the new commissions.

Eventually, the author indicates the need to correct the proto-master's name in art-historical literature from the usual Zanino Fulkov to Zanino Salchiete.

Keywords: Venetian stonemason and architect, proto-master at the cathedral, Zanino Salchiete, archival documents, 14th century, Trogir